

Вивірка vs білка

Ця тварина відома кожному, адже селиться в парках, відома любов'ю до різних видів горіхів і є героїнею казок і віршів. Читаємо, наприклад, у Дмитра Павличка: "Край хати — журавель-батіг, Соснова кучерява шапка, Де сонця золотий горіх Тримає вивірка у лапках."

Назва вивірка (із фонетичними варіантами вевірка, веврик, євірка, віюрка та ін.) походить від подвоєння індоєвропейського кореня *ver- — «вигінати, викривляти» (ЕСУМ, т. 1, с 342, 343) й означало «вертліве звірятко». Споріднені до вивірки назви є у слов'янських і балтійських мовах, зокрема, праслов'янська vĕverĭca і давньоруська виверица, віверица.

Назва вивірка наведена в цілому ряді словникових і природничих публікацій, зокрема й у першій українськомовній енциклопедії, опублікованій у 1930–1933 роках.

Однак під впливом російської мови в Україні набула дуже значного поширення назва білка.

Білкою або білицею на Русі називали шкурку полинялої на зиму віверіці (літописне: біла віверица), яка по суті використовувалася як дрібна грошова одиниця. Адже тільки щільне сіде зимове хутро цього звірка має товарну цінність. Треба зазначити, що далеко не всі тваринки мають взимку сіде хутро. Є й друга, проте пов'язана, етимологічна гіпотеза. «Білка» походить від слова білувати — здирати шкурку; у західних слов'ян слово означало здирати лушпиння чи кору, бо оголюється біла світла середина насіння чи дерева; а літописне «біла» — це власне шкурка — вибілувана віверіця. Слово білувати (ЕСУМ, т. 1, с. 198) теж походить від прикметника білий і, отже, назва білка походить від назви шкурки самого звірка і далі від прикметника білий. Нелогічність назви цього гризуна на основі прикметника білий висвітлено навіть у загадці: "Влітку руда, взимку сіра, а за назвою біла".

Для словників і зоологічних оглядів радянського періоду характерною є назва білка. Прикладом є Українська радянська енциклопедія.

У період незалежності України в науковій літературі поширені обидві назви.

До речі, слово вивірка не має омбнівів, як можуть подумати не знавці української мови. Адже, російському іменнику выверка, в українській мові відповідають два іменники: вивіряння — віддієслівний іменник недоконаного виду та вівірення — віддієслівний іменник доконаного виду (Шелудько & Садовський 1928; Ганіткевич & Кінаш 2013; Білодід 1970).

Висновок. Назва вивірка має очевидну етимологічну перевагу над білкою.